

בס"ד

שיעורי הגר"א עוזר שליט"א ראש ישיבת אתרי

המתקיימים בבית הכנסת "מאור ישראל", בראנד 18, הר נוף

בענין:

מינקת גזיה

- תרכג -

נמסר בש"ק פ' שמות ה'תש"פ

בש"ק פרשת וארא יאוחר השיעור ויחל אי"ה בשעה 21:15 בליל שבת
ויהיה בענין:

כבוד מלכים

בברכת שבת שלום

המארגנים

לקבלת השיעורים באימייל יש לכתוב בקשה ל"תמותי עיצוב גרפי": timnal@zahav.net.il

מינקת גויה

[חלב הנכרית, הצעת המקורות והשיטות]

א' ותאמר אחתו אל בת פרעה האלך וקראתי לך אשה מינקת מן העברית ותינק לך את הילד'. פרש"י שהחזירתו על מצריות הרבה לינק ולא ינק לפי שהיה עתיד לדבר עם השכינה. ומקורו בגמרא פ"ק דסוטה (יב:) ושם איתא: אמר [הקב"ה] פה שעתיך לדבר עם השכינה יינק דבר טמא!?

הראשונים ביבמות (קיד) ובע"ז (כו.) הביאו מרבנו חננאל שנקט שיש ביניקת חלב גויה איסור מדינא. וזאת על פי הברייתא (ביבמות שם) יונק תינוק והולך מעובדת כוכבים ומבהמה טמאה ואין חוששין ביונק שרץ, ומפרש בגמ' הטעם משום פיקוח נפש. ופשטות כוונתו לאיסור דאורייתא כחלב בהמה טמאה, וכמו שנקט הריטב"א בדבריו. [אבל ברשב"א נראה שסבר שגם לר"ח אינו אלא מדרבנן].

ותמהו על כך הרשב"א ושאר ראשונים, הלא חלב מהלכי שתיים מותר כדדרשינן בכתובות (ס.), ולא מצינו בזה חילוק בין ישראל לעכו"ם. עוד הקשה מדתנן בע"ז (כו.) עובדת כוכבים מניקה בנה של ישראל ברשותה. ומבואר שם הטעם לאסור מפני שחשודה על שפיקות דמים, ולכן ברשות הישראלית מותר - הרי שאין איסור בחלב גויה. מאידך - כתב הרשב"א - בתוספתא שבת (י) איתא אין יונקין מן הנכרי ומן בהמה טמאה. אם היה דבר שיש בו סכנה - מותר שאין לך כל דבר עומד בפני פקוח נפש חוץ מע"ז וכו'. ריהטת הדברים משמע שאסור מדינא כפר"ח. אם לא שנדחוק לפרש 'אין יונקין מן הנכרית' - מדת חסידות קאמר וכדאמרין גבי משה רבינו. וכתב הרשב"א שלפר"ח צריך לדחוק המשנה בע"ז דמירי כשאין מזומן חלב ישראל לפנינו, ומשום שסתם תינוק מסוכן אצל חלב. והביא שכן איתא בירושלמי שם.

זמ"ג הסיק הרשב"א שמותר להניק לתינוק חלב נכרית אפילו במקום שיש בת ישראל [דלכל היותר יש בו איסור דרבנן ומותר לספותו בידים לקטן לדעתו, למאי דקיי"ל קטן אין ב"ד מצווין להפרישו]. והביא סיוע משמות-רבה על כך קרא דוקראתי לך אשה מינקת מן העבריות - וכי אסור היה לו למשה לינק מחלב הנכרית, לא כן תנינן וכו' אבל נכרית מניקה בנה של ישראל ברשותה - אלא למה אמרה כן לפי שהחזירתו למשה על כל המצריות להניק אותו ופסל את כולן, ולמה פסלן, אמר הקב"ה פה שעתיך לדבר עמי יינק דבר טמא וכו' - 'מכאן נראה שהוא מותר לגמרי ואין בו אלא משום מדת חסידות כמו שכתבתי בלשון ראשון. וצריך תלמוד' עכ"ל הרשב"א. ובטעם המניעה ממדת חסידות, הרשב"א ביאר מפני השפעת מזג המניק על היונק. והריטב"א כתב מפני המאכלות האסורים שאוכלת. וכן מבואר ברש"י (סוטה יב:).

והרמ"א (יו"ד פא, ז) נקט להלכה כדעה זו, דמדינא חלב המצרית כחלב ישראלית, ומ"מ לא יניקו תינוק מן המצרית אם אפשר בישראלית, משום שגידולת טבע רע. ועוד כתב שגם מינקת ישראלית לא תאכל דברים האסורים [כלומר

אם צריכה לאכול איסורים משום פיקוח נפש, לא תניק את התינוק. ש"ך וט"ז].*

והנצי"ב בחדושי (ביבמות וסוטה וע"ז שם), מחמת אותן סתירות שהקשה הרשב"א, שמלשון הברייתא והתוספתא נראה שיש איסור בדבר ואילו מהמשנה בע"ז והמדרש משמע שמותר - פירש שהאיסור הוא רק כאשר המינקת רגילה באכילת מאכלים טמאים, כסתם נכרית, אבל כשאוכלת מאכלים כשרים מותר לינק. והוכיח דבריו על פי 'מרגלית אחת' שמצא במדרש תנחומא (שמות), בהביאו המשנה דע"ז שמותר לינק כשהוא ברשותה, הוסיף המדרש לפרש: 'מהו ברשותה - אוכלת מתחת ידיה ומניקתו'. ופירש הנצי"ב שהואיל והיא דרה אצלה ואוכלת ממאכלה, לכך מותר, שהרי אין חלבה משוקץ במאכלות אסורים, הא לאו הכי אסור מדינא, כלשונות הברייתא והתוספתא הנ"ל שכללו בחדא מחתא יניקה מגויה עם חלב בהמה טמאה. ובוזה פירש מה דמשמע במדרש גבי משה רבינו שאין איסור בדבר - כי קודם מתן תורה לא היה חילוק בין מינקת מצרית לישראלית [מהמון העם, מלבד יחידים] לענין זה, שהרי כולם אכלו אותם מאכלים.

נמצא לפי דבריו שאמנם יש איסור מדינא ביניקת גויה, אבל זהו רק כשרגילה לאכול דברים האסורים. הא לאו הכי מותר. והנה הוא כתב חילוק זה מדנפשיה ולא בדעת ר"ח, אכן הגר"ש גנצפריד (בתשובה שנדפסה ב'קובץ המועדים - מוריה') נקט לפרש כן בשיטת ר"ח, שמה שאסר מדינא לינק מגויה, היינו מפני מאכלי-שקץ שאוכלת. והנה אמנם נתיישבו בזה סתירות המאמרים כנ"ל אבל עיקר הדבר צריך באור מסברא, הלא חלב מהלכי שתיים מצד עצמו מותר הוא, ואין חילוק בין ישראלית לגויה לענין התר זה, וא"כ מה טעם לאסור החלב משום מאכלי האיסור שאוכלת המינקת.

ועוד, בספר יחסי תנאים ואמוראים (לרבו של בעל הרוקח, ערך 'רבי יעקב') כבר צדד בסברא זו והקשה עליה מסוגיא ערוכה בתמורה (לא.), בהא דתנן רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר כשירה שיניקה מן הטרפה פסולה על גבי המזבח, אמרינן בגמרא כגון שהניקה חלב רותח משחרית לשחרית, הואיל ויכולה לעמוד עליה מעת לעת. פירוש, בהמה שיניקה חלב טריפה בכל יום שחרית, הואיל ויכלה להתקיים על אותו חלב בלא אכילה אחרת, הרי כל גדילתה ממנה, לכך פסולה מלהיקרב על המזבח. ומשמע שלאכילת הדיוט מותרת. הרי שחלב הנוצר ממאכלות אסורים אינו נאסר מחמתו. וא"כ מה טעם הוא זה לאסור חלב הגויה משום שקצים שאוכלת?.

א יתכן לפרש ברמ"א שנקט לאסור מדרבנן, ורק בתינוק מותר מדינא משום שמותר לספותו באיסור דרבנן (כרשב"א וחר"ן), אלא דלכתחילה יש להימנע מטעם שמוליד לו טבע רע, אבל בגדול אסור מדינא. וכן משמע בגליון מהרש"א שם. וכן נראה לכאורה ממה שפסק הרמ"א (ס, א) בבהמה שנתפטמה מאיסורים - שאסורה באכילה, דמסתבר דה"ה במינקת האוכלת רק איסורים, שהחלב הנוצר מאותו מזון אסור מדינא וכדלהלן בפנים בסוף השיעור. אלא שיש להעיר מתשובת הרמ"א (ג) דמשמע לפום ריהטא שנקט שמותר.

ב לכאורה י"ל בדעת ר"ח שסבר שפסולה לזבוח וה"ה לאכילת הדיוט וכמוש"כ התוס' שם. [וכמו הבבא הקודמת בולד טריפה דר"א פוסל לזבוח ופירשו התוס' עפ"י הסוגיא בחולין דה"ה להדיוט]. ואדרבה, הלא ליכא קרא לפסול לזבוח ופשוטא דמלתא דמשום שאינו ראוי לאכילת הדיוט לכן פסולה על המזבח. אמנם הר"א (ס, א) כתב דלכאורה משמע ממתני' דלהדיוט מותר מדאצטרף לפסול לגבוה. וכן הוא בפסקי התוס' בתמורה שם, דלהדיוט מותרת. וצ"ע. [עוד יש לזון שכאן מותרת מטעם זוז"ג, דהלא היא חיה וגדילה גם משאר גורמי התר מלבד האיסור, וכדאמרין (בע"ז מט.) בפרה שנתפטמה בכרשיני ע"ז דתליא בנידון זוז"ג. אך זהו רק לדעת הרשב"א בתוס' פסחים (כו.) שגם כשיש באיסור ובהתר כדי להחמיץ הוי זוז"ג ומותר. [ושמא זהו הטעם שכתב הרמב"ם דלא קיי"ל כרבי חנינא, הגם שלא מצינו מי שתולק להדיא - אך נקט בפשוטו דקאי בשיטת ר"א דזוז"ג אסור]. ודלא כהתוס' בע"ז ורש"י. גם י"ל דהכא חמיר טפי דמירי שרק באיסור יש כדי להחיותה ולא בהתן].

[איסור 'יוצא מן הטמא', גדרו]

ב תחילה נברר דין היוצא מן הטמא. בבכורות (ו): ילפינן מ'את הגמל' שחלבו אסור. ועוד ילפינן מ'אלה הטמאים לכם בכל השרץ' [ה"א יתירא] - לאסור צירן. [ומפרש התם למאי אצטריכו תרתי, כיון דעיקר התר חלב בטהורה חידוש הוא סד"א בטמאה נמי יהא מותר, קמ"ל]. ועוד ילפינן [בחולין סד]: מנין לביצת טמאה שהיא אסורה מן התורה, שנאמר 'ואת בת היענה' יעו"ש [וכתבו הראשונים בכמה פנים אמאי אצטריך האי קרא].

וכן הוא ברמב"ם (מאכלות אסורות ג,א): כל מאכל היוצא ממין מן המינים האסורים שלוקים על אכילתם - הרי אותו מאכל אסור באכילה מן התורה. אלא שכתב (בה"ו) שאעפ"י שחלב בהמה טמאה וביצי עוף טמא אסורים מהתורה, אין לוקים עליהם והרי האוכלם כאוכל חצי שיעור שהוא אסור מן התורה ואינו לוקה. [ופירש המ"מ שהרמב"ם הוציא זאת מדאמרינן [בחולין סד] ביצת השרץ שרקמה, לוקה על אכילתה משום השרץ השרץ על הארץ - משמע שאם לא רקמה אינו לוקה אעפ"י שכל היוצא מן הטמא טמא].

והנה כתב הרמב"ם (שם ב,ג) שבשר האדם אינו אסור באכילה ב'לא תעשה' אבל אסור הוא ב'עשה' שהרי מנה הכתוב שבעת מיני חיה ואמר בהן 'ואת החיה אשר תאכלו' - הא כל שהוא חוץ מהן לא תאכלו. ופירש המ"מ טעמו עפ"י מה שדרשו בגמרא (כתובות ס) מקרא שחלב מהלכי שתיים טהור. ואילו בשר אדם מותר מהתורה, מאי סלקא דעתין לאסור חלבו דאצטריך קרא להתיר - אלא משמע שבשרו אסור מהתורה, ומ"מ אין בו 'לאו' כמו שאמרו בספרא. וביאר המ"מ שאעפ"י שבשר האדם אסור ב'עשה', חלבו ודמו הותרו לגמרי מהתורה, ואעפ"י שכל היוצא מן הטמא טמא - אין אותו כלל אלא לטמאין ב'לאו' אבל האדם אינו אלא ב'עשה'. [והרמב"ן בכתובות חולק על הרמב"ם, והסיק מהא דחלב מהלכי שתיים מותר, שגם בשר האדם מותר מהתורה, שהרי כלל הוא בכל מקום דהיוצא מן הטמא טמא].

הרי למדנו בשיטת הרמב"ם תרתי; למדנו שאין לוקין על היוצא מן הטמא. ולמדנו שאין איסור יוצא מן הטמא אלא בדבר האסור באיסור לא תעשה.

[להרמב"ם, ה'יוצא' הוא חלות שם איסור חדש. להתוס' הוא איסור אביו]

והרמב"ם מתבארים היטב לפי מה שייסד הגר"ח (מאכ"א ג,יא) בדין 'יוצא מן הטמא', שנאמרו בדין זה שני ענינים חלוקים; האחד, כל הנולד מהטמא הוא בעצמו מין טמא, וכדתנן (בבכורות ה): טמאה שילדה כמין בהמה טהורה - אסור באכילה, שהיוצא מן הטמא טמא והיוצא מן הטהור טהור. כלומר שמין הנולד כמין מולידו, ואעפ"י שיש בגופו סימני טהרה מ"מ מין טמא הוא ואסור, והרי הוא אסור באותו איסור ממש של מולידו, ולוקין על אכילתו [ודלא כהפמ"ג (ביו"ד פא במ"ז) שחכך לומר שלא ילקו. גם בתשו' יד אליהו (מובא בפ"ת עט סק"ב) נסתפק אם מין טמא הוא ממש אם לאו. ע"ש לענין כתיבת ספרים על עורו, ועוד]. ודין נוסף יש, שדבר היוצא מן הטמא חל בו איסור מצד עצם המציאות שיצא מטמא. ואף במקום שאינו עומד תחת אמו ממש, כגון ביצה וחלב שאינם אסורים באיסור האם שהרי אינם

'בשר', אעפ"כ חל עליהם איסור חדש מחמת שיצאו מדבר טמא, וזהו שם האיסור ומהותו: 'יוצא מן הטמא'. והואיל והוא חלות איסור חדש, סובר הרמב"ם שאין בו מלקות שהרי כאמור אינו נכלל באיסורא דאבוה אלא איסור חדש הוא דאתרבי מדרשת הכתובים אבל אין בו אזהרת לאו. [ודימהו הרמב"ם ל'חצי שיעור' שאסור מהתורה ואין לוקין עליו. ולפי האמור הרי זה בא ללמד ונמצא למד, שגדר איסור חצי שיעור הוא איסור כללי משום 'חצי שיעור' ולא שם דאבוה עליה. וכבר האריכו בזה האחרונים ואכ"מ].

ולרמב"ם האוזן בהבחנת הגדרה זו, יש להביא מה שאמר הגר"ז על פי דברי אביו שמי-פירות של טבל, אי אפשר לתקנם בהפרשת תרומות ומעשרות. והיינו טעמא, מפני שאיסור 'יוצא' שם חדש עליו ואינו בשם 'טבל', ולא מצינו שאיסור חדש זה [שהוא דין כללי בכלל האיסורין] יותר ע"י הפרשת תרו"מ. הן אמנם זהו דין מחודש ויש לדון בו מכמה וכמה פנים, ולהלן נראה שי"ל שמי פירות אינן בכלל 'יוצא' כלל. גם במעדני ארץ (תרומות ב,א אות ד) הביא להוכיח מהירושלמי (תרומות יא,ב) שמפרישין תרו"מ על מיץ פירות. וכן הוא להדיא במאירי (חולין קט).

והגר"ח יישב בזה רומיית הסוגיות שעמדו עליה בתוס' (חולין נח.), דבחולין (שם) ובתמורה (לא). אמרינן גבי ולד טריפה דתליא בנידון 'זה וזה גורם' אם מותר או אסור, שהרי האם אסורה משום טרפה והאב מותר - הרי שאיסור והתר גרמו את יצירתו. ואילו בפרדות הנולדות מהסוס ואביהם חמור, וכן בצבי הבא על התישה, דיינינן משום 'חוששין לזרע האב' (ע' חולין עט ועוד). ומאי שנא.

ופירש הגר"ח שהם נידונים שונים, וכפי האמור; בולד ובביצת טריפה הנידון לאסור הוא רק משום שיצאו מדבר האסור, אבל אין שייך שאיסור טרפה יחול על הביצה והולד מצד עצמם, שהרי הביצה אינה בשר וגם אינה טריפה, וכן הולד הלא הוא בריא ויש בו חיות שלימה ואין שייך בו איסור טריפה. הלכך הנידון היחיד שם הוא משום זה וזה גורם, הואיל ויוצא ומתהווה מגורם אסור ומגורם התר. משא"כ בנידון 'חוששים לזרע האב' אין לבוא מצד איסור 'יוצא' שהרי עיקר הנידון שם אינו שאלת איסור והתר אלא הנידון הוא על מינו ומהותו של הולד, אם הולך אחר האם או גם אחר האב, ונפ"מ להלכות שונות, אם חלבו מותר כחיה או אסור כבהמה, וכן לענין מצות כיסוי הדם ו'אותו ואת בנו' וכד' - בזה אין שייך דינא ד'יוצא מן הטמא' [שכאמור, דין זה הוא חלות איסור חדש של 'יוצא', ואינו נוגע לקביעת מינו של הולד או למצוות המוטלות עליו]. ולכן שם יש חילוק בין מין האם למין האב, כי עיקר מין הולד נקבע בע"פ לפי האם אלא דפליגי אם חוששים גם כן לזרע האב. משא"כ בנידון זוז"ג אין חילוק בין האב לאם, ואף למ"ד אין חוששין לזרע האב ואין חשוב מין אביו לענין קביעת מינו ומהותו של הולד, מ"מ איסור 'יוצא מן הטמא' יש בו כיון שנתהווה מדבר האסור. [בגליונות החזו"א השיג מהסוגיא בבכורות ז. ואולם הגר"ח עצמו נשאל על זאת

אך נראה שדבריו מחודשים בתרתי; א. בפשוטו נראה שעשה דביקת סימנים אינו נפרד מהלאו אלא מגלה שבאיסור טמאים לא סגי להסתמך על רוב אלא צריך בירור ודאי, וא"כ הרי יש כאן חשש 'לאו' ולא 'עשה' גרידא. ב. גם אם נאמר שהוא עשה בפנ"ע והלאו נסתלק, הלא סו"ס הצייר היוצא, יוצא מן הדג, וא"כ הרי לפי הצד שהוא דג טמא אסור הצייר מדאורייתא, ומה אכפ"ל דהעדר הבדיקה אינה אלא 'עשה', סו"ס אם הדג טמא הרי יש כאן איסור יוצא אף להרמב"ם, וכיון דמצווה לחוש שמא טמא הוא, הרי ממילא מצווה לחוש גם על צירו.

ואולם לפי יסוד הגר"ח יש ליישב על אותה הדרך אך באופן אחר. לא כנוסח הזכר"י שאין איסור 'יוצא' כשיש רוב טהורים, אלא להפך: אין עשה דביקת חל על היוצא. שהרי לפי מה שנתבאר איסור 'יוצא' הוא איסור חדש ואין שמא דאבוה עליה, נמצא שציר דג טמא אינו אסור באיסור 'טמא' אלא באיסור 'יוצא', א"כ כלפי איסור מחודש זה לא נאמר בתורה עשה דביקת כלל, כי דין מיוחד הוא באיסור 'טמאין' שצריך לבדקם, אבל לא באיסור 'יוצא' שהוא שם כללי אחד בכל איסורי תורה. [ולפי דרכנו למדנו מסוגיא זו מקור נאמן לשיטת הרמב"ם, שאיסור טמא ואיסור יוצא מן הטמא חלוקים הם ביסודם ובדיניהם, ואף שלוקין על הטמא אין לוקין על היוצא מהטמא].¹

והתוס' שתמהו - משום דאזלו לשיטתייהו דהיוצא נכלל באיסור הדבר הטמא עצמו ואינו איסור חדש, הלכך נקטו בפשיטות שלוקים על שניהם, וממילא גם עשה דביקת נאמר על היוצא כשם שנאמר על האב, ועל כן שפיר תמהו מה בין גופן לצירן.

[יוצא מן החי, בכך נת]

ד ועוד אשכחן כמה פתרי על פי יסוד הגר"ח הנ"ל. מבואר בסוגיא בבכורות (ו:) שהתר קלב בהמה טהורה חידוש הוא, והוצרכו ללמדו מקרא ד'ארץ זבת חלב ודבש' ועוד. ופירשו בגמרא דלולא קרא ס"ד לאסור משום שדם נעכר ונעשה חלב והרי החלב נוצר מן הדם האסור. ולפי דעה אחרת פירשו דסד"א הואיל וליכא מידי דאתי מחי ושרייה רחמנא, והאי חלב כי אבר מן החי הוא - לכך הוצרכנו לקראי להתירו. ובבאור סברא זו נקטו הגרעק"א (בחדושי על אר"ח שצו) והחת"ס (ביר"ד תשובה ע) ועוד אחרונים (ע' פלתי פא, ז) דס"ד לאסור משום 'יוצא מן החי', אבל לא שהחלב עצמו ייחשב אבר או בשר מן החי, דודאי החלב אינו אבר, וגם אינו בכלל בשר. [והוכיח כן הגרעק"א מנקטינן בכל דוכתא דבשר וחלב תערובת מין בשאינו מינו הוא, ואילו החלב בכלל 'בשר' הרי למ"ד (בע"ז טו) בתר שמא אזלינן ולא בתר טעמא, בדין היה שייחשבו 'מין במינו', וכמוש"כ הרשב"א לענין חלב ובשר, דלמאן דאזיל בתר שמא חשיבי כתערובת 'מין במינו' מזה דבחלב לוקה משום 'בשר מן החי' - אלא ודאי החלב אינו בכלל בשר הבהמה. ע"ש בנידונו לענין קניית שביתה של חלב שנחלב ביו"ט, דנראה שלא קנה שביתה עם הבהמה כיון שאינו חלק ממנה]. ועל כרחנו לפרש דהא דאמרינן 'כי אבר מן החי

¹ לפי דרך זו יצא שכלפי ביצת עוף שפיר סמכינן ארובא וא"צ לבדוק בסימנים. ואמנם כן צדדו בתוס' חולין סג: וצ"ע ברמב"ם מאכ"א ג, ט.

ויישב הסוגיא בדברים נכוחים. ע' בחדושי הגר"ח בסוגיא בבכורות שם. וכן בהגרי"ז בסנטסיל שם¹].

אכן התוס' בחולין (סד.) הניחו בפשיטות שלוקין על אכילת היוצא מן הטמא. וכנראה נקטו הם שגדר הדין הוא להכליל היוצא מן הטמא בדין הטמא גופא, ואינו חלות שם איסור חדש. וכן ביאר בדעתם הגרא"ו (בחולין קט). ולפי שיטתם נראה בפשיטות שגם באיסורי 'עשה' נאסר היוצא, שהרי גדר הדין הוא שהיוצא מן הטמא הוא כמו הטמא עצמו, מה לי באיסור זה או באיסור אחר. ואכן כן מפורש להדיא בתוס' קכ: (ד"ה היכא).¹

ומעתה יבואר שהרמב"ם הולך לשיטתו שהיוצא הוא שם איסור חדש, ולא נתחדש איסור זה אלא בלאוין, כחלב וביצה וציר של טמאים, אבל באיסורי עשה לא, וכדמוכח מהא דחלב אשה מותר.¹

[בדיקת סימנים ב'יוצא']

ג ובוה מצאנו פשר לדברי הגמרא בע"ז (לט:), בהא דמכשרינן טרית שאינה טרופה, כשניכר בה בראש ובשדרה שדג טהור הוא. ופליגי אמוראי האם צריך ראש ושדרה ניכרים או סגי בהיכר ראש לבד או בשדרה לבד. ואמרו שם, מחלוקת לטבל בצירן אבל בגופן דברי הכל אסור עד שיהא ראש ושדרה ניכר. וכבר תמהו בתוס' שם מה חילוק יש בין גופם לצירים.

וברתב בזכר יצחק (פ) לבאר עפ"י דברי הריב"ש בתשובה (קצב) במה שאין עופות טהורים נאכלים בלא בדיקת סימנים, הגם שרוב העופות טהורים, ולמה לא נלך אחר הרוב - שהואיל וציוותה תורה במצות עשה לבדוק אחר סימני חיות ועופות, כדכתיב 'להבדיל בין הטמא ובין הטהר, בין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל' (כמוש"כ הרמב"ם ריש הל' מאכ"א), על כן נתחדש בזה שצריך לוודא הדבר ולא סגי בהסתמכות על הרוב. ופירש בזכר"י שאמנם לענין הלאוין דמינים טמאים שפיר אזלינן בתר רובא אבל לענין העשה דחייב בדיקה לא סגי ברובא, ואם לא בדק בסימני עופות ואכל, לא עבר על הלאו כיון שכלפי הלאו שפיר איכא רובא להתירא, ורק אעשה עבר. ואם כן יש לומר שבבדיקת שדרה או ראש לבדם אין ודאות מוחלטת לטהר, רק מהני מדין רוב. וע"כ לענין גופם לא מהני - מפני ה'עשה' המחייב ודאות כאמור, אבל לענין צירן שאינו אסור אלא מדין יוצא מן הטמא, הלא להרמב"ם באיסורי עשה ליכא איסור 'יוצא' כמוש"כ המגיד-משנה, על כן שפיר מהני היכר ראש או שדרה לענין היוצא דהלאו נסתלק ע"י הרוב, ואילו מצד העשה אין לאסור היוצא מהם.

^ד וכעיקר הסברא כתב החו"א בספרו (בכורות טז, יא), אלא שנקט שם שבטהור שגולד מן הטמא יש לדון מצד שני דברים, מצד קביעת מינו ומצד דין 'יוצא' שהרי אחד ממולידיו אסור באיסור טמא.

^ה ע"ש בדבריהם שמצד הסברא היה מקום לחלק בין לאו ועשה, וכדרך שחילקו שם בגמרא שאין ללמוד מאיסור שיש בו מיתה לאיסור אחר, ובין איסור הבא מאליו לשאינו בא מאליו. רק דמ"מ יליפינן מטומאת שרצים דל"ש בהו לאו ואעפ"כ היוצא כמוהו. ומ"מ לפי מה שנקטו התוס' אליבא דאמת שאף בעשה היוצא אסור, י"ל שגדר הדבר לדעתם הוא שהיוצא נידון דכבר שיצא ממנו לעולם, מה לי באיסור זה או באיסור אחר.

^ו יתכן שאף אם נאמר דהיוצא אסור באיסור אבוה, לא נאמר זאת אלא בדבר המשוקץ מצד עצמו כגון מינים טמאים וטרפה וכד', אבל בשר אדם דלא איקרי 'טמא' ו'שקץ' אלא שמכללא שמענו שלא הותר באכילה, על כן אין בו דין 'יוצא' [ואולי זו כוונת המ"מ דבאיסור עשה שרי היוצא, עיקר הכוונה שאינו נאסר מצד שם איסור החל עליו]. ושמא יצא זאת להרמב"ם מדין חלב בהמה טהורה שאינו אסור מטעם 'יוצא מן הטמא' הגם שיצא מדבר שאינו זבוח (כדרך הנוב"ש שפירש כן בפשט הגמרא מבכורות).

התורה העופות באכילה הרי שמענו ממילא שהביצה גם כן מותרת. [והרמב"ן דחה טעם זה עפ"י מה דאמרינן (בתמורה לא). שאפרוח של ביצת טריפה מותר לכו"ע משום שהביצה מסרחת קודם יצירתו וכעפרא בעלמא היא, וא"כ אין זה נחשב יוצא מן הטמא אלא כיוצא מדבר שאינו ראוי לאכילה].

י"ט לתמוה על טעם זה: לעולם אימא לך דהביצה אסורה משום יוצא מן החי, ומה שהאפרוח היוצא ממנה מותר, זהו משום שהשחיטה מתירתו שהרי השחיטה מתרת את החי, ורק הביצה שאין בה תורת שחיטה אימא לך דאסורה. ואכן בחדושי הרא"ה בחולין דחה סברא זו מהאי טעמא.

אך לפי האמור אתי שפיר (כפי שעמד על עיקר הדבר החת"ס בתשובה ע), דהואיל והיוצא הוא איסור חדש מחמת שיצא מדבר טמא, הרי על איסור זה י"ל דלא מהני השחיטה להתיר, דסו"ס יצא מדבר טמא ונאסר, ומהי תיתי ששחיטה מתרת איסור זה. וא"כ שפיר מוכח מדאפרוח מותר שגם הביצה מותרת.

ואמנם כן נראה בדעת הרמב"ן בגדר איסור 'יוצא', שנקט (בחולין סד) כהרמב"ם שאין לוקין על היוצא מלבד בביצת טמא מגזרת הכתוב [מדאייתר קרא לאוסרה]. ואם כן מובן שהסכים בעיקר הטעם שאילו היתה הביצה אסורה, גם האפרוח היוצא ממנה היה אסור ואין לו התר שחיטה.

ואם תאמר, לפי סברא זו הלא נימא כן בכל ולד בהמה: אמנם השחיטה מתירה את איסור החי שבו, אבל סו"ס הלא הוא גם יוצא מהחי, ועל איסור 'יוצא' אמרינן דלא מהני שחיטה - כבר עמד על כך באמרי משה (ד, יג ואילך) ופירש הדבר בכמה אופנים. וע"ע בקובץ שמועות חולין סד. וצ"ע.

[בין איסור שנשתנה לאיסור המהווה דבר אחר]

ה בשו"ת נוב"י (תנינא יו"ד לו) הקשה בן המחבר על הא דאמרינן בבכורות שם [לפי דעה אחת], דס"ד דחלב בהמה טהורה חידוש הוא דס"ד לאסרו כיון דדם נעכר ונעשה חלב, והלא אמרינן במנחות (כא) דם שבישלו אינו עובר עליו כי הכתוב תלה איסורו במה שמכפר על המזבח, ודם מבושל אינו ראוי לזריקה ועל כן הותר לאכילה. וא"כ קשה כיון דהדם נעכר ונעשה חלב ואינו ראוי לזריקה, שוב אין בו איסור אכילה מדאוריתא.

ואמר הגרא"ו (קובץ שמועות חולין קט). שאין כוונת הגמרא לומר דהחלב הוא ממש דם שנשתנה [שאין הדבר כן במציאות] ואיסורו משום דם, אלא דהוה אמינא לאוסרו מדין 'יוצא מן הטמא' מפני שהחלב מתהווה ע"י הדם. והואיל וכן הרי אינו דם' עד שנצריך בו ראיות להיזרק על המזבח, הלכך ס"ד לאוסרו. והדברים מומתקים לפי הגר"ה, דאיסור 'יוצא' הוא

^ט קשה, אם סבר הרמב"ן דיוצא איסור חדש הוא ואין לוקין עליו, א"כ מדוע פשוט שהאפרוח היוצא מהביצה יאסר, והלא אין זה יוצא מאיסור לאו. ולכאורה נראה שנקט הרמב"ן שלפי סו"ד לאסור הביצה והחלב משום דאית מוחי, אין זה דמדינא ד'היוצא מן הטמא' אלא כלשון הגמ' דלא אשכחן דבר הבא מן החי ומותר, והוא איסור עצמי כאבר ובשר מן החי [ולשון הרי"ד בפסקיו 'כיון דמתמצה מן החי ליהווי כאבר מן החי' - הרי שאין זה דינא ד'יוצא'. ונראה שכן נקט החת"ס (הנ"ל) ועל כן הניח בפשיטות שגם ב"נ אסור בו. אך יש להעיר מלשון הרשב"ש (תקסג) 'דאית מאבר מן החי' - משמע דמדינא דיוצא מאיסור אבר קאתין עלה]. ע"כ שפיר יש לאסור האפרוח מדין 'יוצא' אך גם לפי"ז לכאורה צריך לומר שה'יוצא' איסור חדש הוא דלא מהני ביה שחיטה, שאל"כ אין להוכיח שהביצה מותרת מכך שהאפרוח מותר, דלעולם אימא לך שהאפרוח אסור באיסור יוצא מדבר הבא מן החי אלא דמהני שחיטה לאיסור זה, כשם ששחיטה מהוה 'מתיר' לאיסור אבר מן החי כדאשכחן במפרסכת.

הוא' כלומר דבר היוצא מן החי. וסלקא דעתין לאוסרו משום 'יוצא' שהרי יצא מדבר האסור באכילה בלא שחיטה.

ומזה דנו הפוסקים לענין מימי-חלב (-הנסיוב שנשתייר לאחר עשיית הגבינה) שיש אוסרים אותו באכילה (יו"ד פא,ה). וטעמם, כי לא גילה הכתוב להתיר אלא 'חלב' אבל המים הללו הרי יוצאים מן החי הם ולא מצינו להם התר, שאינם בכלל 'חלב'. ואולם הש"ך חולק וסובר דדווקא בחלב ס"ד דהוי כמו אבר ובשר מן החי אבל לבתר דגלי לן קרא דחלב מותר, לא אסר הכתוב אלא 'אבר' ו'בשר' בלבד. אבל האחרונים (ע' פר"ח וכו"פ וחת"ס) הקשו על הש"ך, דבגמרא אמרינן דלכך אצטריך קרא לאסור חלב טמא דס"ד הואיל וכל התר החלב בטהורה חידוש הוא בטמאה נמי תשתרי - הרי משמע שכל היוצא מן החי אסור אלא שהתר החלב חידוש הוא [ומ"מ דעת כמה פוסקים להתיר מימי החלב כי גם הם כלולים בהתירא דחלב]. ומזה דנו פוסקים אחרונים אודות כשרות מאכלים שמערבים בהם זיעת כבשים וכד'.

והנה החת"ס (ביו"ד יט) יצא לדון בדבר החדש: כיון שהתר מחודש הוא לחלב הטהורה דילפינן מקראי, והוא הדין לביצת עוף טהור [כמוש"כ הראשונים וכדלקמן], אבל בלאו קרא להתיר היה לן לאסור משום יוצא מן החי, אם כן בשלמא לדידן גלי קרא להתיר אבל בנח היכן שמענו התר, ולכאורה בדין הוא שיישאר באיסורם משום דבר היוצא מאבר מן החי [ותליא בנידון הראשונים אי נקטינן להלכה הכלל ד'מי איכא מידי דלישראל שרי ולב"נ אסור']. וא"כ לכאורה ייאסר לנו למכור ביצים לבן נח.

אמנם כבר איתא בשיטמ"ק בבכורות שם להוכיח מהנאמר באברהם אבינו ו'יקח חמאה וחלב', דיוצא שרי לבן נח. [ובחת"ס העיר מזה, אלא שלדעתו רק בחלב מצינו התר אבל בביצים לא שמענו התירא בב"נ]. אכן טעמא בעי, והלא יוצא מן החי הוא. אך לפי האמור לא קשה מידי, שהרי איסור מחודש הוא שאמרה תורה שכל היוצא מן הטמא אסור, ובודאי איסור זה נתחדש רק בישראל ולא בב"נ. הלכך שרי לב"נ חלב וביצים. [ואמנם אף להתוס' י"ל על דרך זו, דנהי דהיוצא נידון כדבר הטמא בעצמו, מ"מ זהו חידוש שנחדש לישראל בלבד].

[התר שחיטה ליוצא מן החי]

ענין נוסף המתבאר עפ"י הגר"ח; דהנה דנו הראשונים על מקור הדבר שביצת עוף טהור מותרת ואין לאסרה משום יוצא מן החי [כי היכי דבחלב מצרכינן קראי להתיר]. התוס' (בחולין סד) כתבו משום דילפינן משילוח הקן דכתיב 'תקח לך' - ודרשינן ולא לכלביך. ועוד הביאו מבה"ג מדהוצרך הכתוב לאסור ביצת עוף טמא מ'בת היענה', מזה שמעינן דביצי עוף טהור מותרים. והרמב"ן (בחולין שם ובהל' בכורות שם) הביא שיש מי שכתב טעם אחר: דעל כרחק הביצה מותרת שאם לא כן גם האפרוח היוצא ממנה היה לו ליאסר משום 'יוצא מן הטמא', וא"כ מכך שהתירה

^ח יש שנחנו טעם עפ"י החת"ס למנהג אכילת מאכלי חלב בשבועות, משום שבאותו היום הותר לנו החלב דיצאנו מכלל בני נח (ע' טעמי המנהגים ועוד). אבל בחת"ס מפורש שאין לאסור החלב לב"נ, ומקרא מלא הוא באברהם אבינו [וע' מהרי"ט שם שהיו ימולים להוכיח התר חלב לידון מאברהם אבינו אלא שרצו להוכיח גם לפי הדעה השניה דהו"א לאוסרו משום דם] וזה א"א להוכיח מבן נח. וע' גם בחדושי הנצי"ב שם]. וכן יש להביא מיעל וסיסרא, אלא דמהתם אין ראיה דפיקו"נ הוא.

כמותן ואין לוקים עליהם, חוץ מיין ושמן של ערלה וכד'. ובכס"מ פירש דדעת הרמב"ם דמי פירות של טבל וכד' איסורם מדרבנן. וכן היא דעת רוב הראשונים. [ונקטו כן עפ"י פשטות הסוגיות בחולין קכ דממעטין למי פירות מלבד יין ושמן 'פרי' 'פרי' מביכורים, ובפסחים כד: אמרינן דזיעה בעלמא גינהו].

ואו"ר פשט דברי הרמב"ם 'אסורים כמותן ואין לוקין עליהן' משמע שרק לענין מלקות נתמעטו אבל אסורים מדאורייתא, וכ"כ להדיא בספר החינוך (רפד). וצריך באור בטעמא דמלתא דאסירי מדאורייתא ואין לוקין עליהם. וחידשו המנחת-ברוך (סא) והעמודי-אור (ב'התבונה, ונדפס בסוף הספר במהדורה החדשה) דשיטת הרמב"ם והחינוך שמי פירות אסורים מדינא דיוצא מן האיסור, ואזיל הרמב"ם לשיטתו שאין לוקין על היוצא.

אבן כאמור דעת רוב הראשונים דמי פירות אינם אסורים אלא מדרבנן. וצריך באור בטעמם מדוע אין כאן דינא ד'יוצא' לאסרם מהתורה.

אבן בלא"ה קשיא ההיא סוגיא כדהקשו התוס' שם, והלא 'טעם כעיקר' דאורייתא ומדוע לא יאסר המיץ משום טעם הפרי. והרש"ש תירץ עפ"י ד'הרא"ש בברכות (פ"ו) לענין ברכות הנהנין, שאעפ"י שמי שלקות ברכתן 'האדמה' מפני טעם הירקות הנפלט בבישול, אבל מיץ הנסחט מן הפירות אין בו טעם כולי האי ועל כן ברכתו 'שהכל'. ובקהלות יעקב (פסחים יז) הקשה, ס"ס הלא טעם הפרי מורגש במיץ הנסחט ואיכא 'טעם כעיקר'.

עור קשה, הלא מיירי התם בערלה האסורה בהנאה, והלא כל דבר הנגרם מאיסורי הנאה אסור [אם מפני שבכך נהנה מהאיסור עצמו, אם מפני שהדבר הנגרם נעשה בעצמו חפצא דאיסורא], כדתנן בע"ז (מז מט) בבגד שארגוהו בכרכר של אשרה או גידולים הצומחים מפרי ערלה שנשתל, וכן תנור שהסיקוהו בקליפי ערלה, וכיו"ב.

אך המחזור בזה כמוש"כ בקה"י שמי-פירות אינם נידונים כדבר היוצא מן האיסור כיון שהמיץ לא נוצר מבשר הפרי אלא היה בתוכו מעיקרא, ומתחילת גידולו גדל הפרי עם הבשר והמיץ שבתוכו. ולא דיינינן משום 'יוצא' אלא דבר חדש שנתהוה מהאיסור כגון ביצה, אבל דבר שהיה מתחילת ברייתו ביחד עם איסור ואחר כך הופרד ממנו, אין זה 'יוצא' [ואולם כל עוד המיץ בתוך הפרי משלים הוא את שיעורו לחייב עליו משום שנשפל אליו, וכצלוליתא דדמא - ע' חולין פז]. הלכך כשסחט הפרי ויצאו המים, שפיר דיינינן להו כזיעה ואינם כדבר היוצא מן האיסור^{יא}. ומזה הטעם אין לאסרם משום 'טעם כעיקר' שהרי את טעמם לא קיבלו מבשר הפרי אלא טעם עצמם הם, טעם המיץ

^{יא} יתכן שלפי האמת לא נאמר דין 'יוצא' אלא בבועלי חיים שכל היוצא מהם נידון כמותם [אולי מפני חשיבות הבע"ח, היוצא ממנו נשפל אליו בשמו ובדינו. או שמא מפני שטבע הבע"ח למצות מעצמו הוויית חדשות ולהוציאן הלכך היוצא ממנו כמוהו, ואף אם יצא לאחר שמת]. אבל לא במשקים היוצאים מן הצומח (וכן צדד בקה"י ע"ז כ). ומה דילפינן מביכורים דבענבים ויתיים המשקים כמותם, אין זה מדינא 'יוצא' אלא שנתחדש בהנהו משקים שהם כפרי. והכי משמע מלשון 'היוצא מן הטמא' ולא 'היוצא מן האיסור'. ועכ"פ כן י"ל בדעת הסוגיא בפסחים כד, דעל כן מי פירות אין אסורים משום יוצא.

יא אך יל"ע בפשט הסוגיא בחולין קכ דמשמע לכאורה דמשקין היוצאים מהטבל והחדש וכו' כמותן, בעו למילף להו מיוצא דטמאים ומביכורים בצד השוה [ובאיסור הבא מאליו משמע דשפיר ילפינן מטמאים לבד אף למסקנא. ע' קרי"ס וחזו"א]. ומשמע דמשקים היוצאים מן הפירות הם בגדר 'יוצא'. וכן מסתבר לכאורה, דמ"ש צירן ורוטבן של הטמאים דחשיבי 'יוצא' מן הטמא ולא אמרינן שהנוזלים היו מעיקרא בתוך הבהמה כמי פירות בפירות. אכן כבר האריכו האחרונים רבות בפשט הסוגיא שם בכמה אופנים.

חלות איסור חדש ועל כן אין צורך בכל התנאים שנאמרו באיסור המקורי.

ובזה פירש הגרא"ז הא דולד טריפה אסור משום 'יוצא' והלא לדברי כמה ראשונים הטריפה עצמה שהבריאה מותרת (ערא"ש פ"ד חולין ז בשם הרמב"ן), וא"כ הלא הולד בריא וחיותו שלימה ולמה יגרע מאילו אמו היתה מבריאה - אך כיון שהיוצא מן הטמא אינו אסור באיסור-האב אלא איסור חדש הוא של 'יוצא', שוב אינו תלוי בבריאות וחולי כיון דסו"ס שם 'יוצא' מן הטמא' עליו.

וא"ת סוף סוף נקשה לאידך גיסא: כל דם שבישלו, נהי דמשום 'דם' אינו נאסר כיון דלא ראוי לכפרה, מדוע לא נאסרנו מטעמא דהתהוותו בא מהדם האסור, דלא גרע מהיוצא ממנו [וכגון חלב המתהוה מן הדם, לולא גזה"כ להכשירו] - תירץ הגרא"ז שהאיסור עצמו שנשתנה אינו בכלל 'יוצא', כי לא יצא מעולם מהטמא אלא שהוא עצמו היה טמא ונשתנה ונתהפך לאחר, הלכך מותר. וכן טרפה שהבריאה נמי אין לאסרה מדין 'יוצא' משום האי טעמא.

ובן מובאת סברא זו בחזו"א (בכורות טז ס"ק יג טו), ויישב בזה קושיות המג"א (רטז סק"ב) על רבנו יונה (מובא ברא"ש ברכות פ"ו) שכתב אודות המוס"ק, שהוא דם המתקבץ בגרון החיה ומתהפך ומשתנה לחומר מבשם. והרמ"ה היה חושש לאכלו משום דם, ואילו הר' יונה צדד להתיר דבתר השתא אזלינן והרי כבר אינו דם, וכמו דבר האסור שנפל לדבש ונמחה ונעשה דבש, דדיינינן ליה כדבש ואין מתחשבים במה שהיה בתחילה כיון שנתהפך למציאות אחרת [והרא"ש פקפק על ראייה זו, שהיא עצמה צריכה ראייה להתר]. והקשה המג"א הלא אמרינן בבכורות דסלקא דעתין לאסור החלב משום שדם נעכר ונעשה חלב - הרי דבתר מעיקרא אזלינן [ואין ללמוד מהתר החלב, דחידוש הוא ולא גמרינן מיניה]. ועוד הקשה מדאמרינן (בתמורה לא.) גבי אפרוח הנוצר מביצת טריפה שמותר מפני שגיבולו נעשה רק לאחר שהביצה מסרחת מאכילה ונעשית כעפר - הא לאו הכי הוה אמינא לאוסרו כיון שבתחילתו היה דבר האסור, דביצת טריפה אסורה. וא"כ הכי נמי קודם שנעשה מוסק היה דם.

ותירץ החזו"א שיש לחלק בין מוסק שהוא השתנות הדם עצמו ובין שאר דברים היוצאים מן האיסור; לא אמר רבנו יונה אלא באיסור שנשתנה למציאות אחרת - דפקע איסורו, וכגון רגלי הדבורים שבדבש שנהפכו לדבש. משא"כ דם שנעכר ונעשה חלב אין זה דם שנתהפך, כי הדם נשאר כשהיה אלא שחלקים ממנו גורמים להתהוות החלב, ועל כן אנו דנים [לחד מאן דאמר] את החלב כמו דבר היוצא מן הדם. וממילא אין להתירו משום דהשתא לאו דם הוא, דלא מדין 'דם' אתינן עלה אלא מדין 'יוצא' והרי יצא מן הדם. וכן אפרוח הנוצר מביצת טריפה, אינו נחשב כביצה שנשתנתה ונהפכה לאפרוח אלא דיינינן ליה כמציאות חדשה שנתהוותה ויצאה מהביצה, לכן לולא סברא דכי גביל מסרח היה לנו לאסור האפרוח מדין 'יוצא' מביצת טריפה.

[מי פירות]

ו והנה פסק הרמב"ם (מאכ"א י, כב) שמשקים היוצאים מפירות טבל וחדש והקדש וספיחי שביעית וכלאים וערלה - אסורים

אכילת בהמה שנתפטמה מאיסורין הוא מדינא ד'יצא מן הטמא, מפני שכל גידולה הוא ממאכלות אסורים, על כן בשרה נידון כדבר היוצא מן האיסור, מאותם איסורי-אכילה שאכלה. ואולם בהמה שינקה חלב טמאה לא נאסרה להדיט והחלב אינו אסור אלא באיסור 'יוצא' מן הטמא, א"כ בשרה הוא יוצא מן היוצא ואין בזה איסור.¹

וסברתו מוטעמת היטב לפי הגר"ח, שהואיל והיוצא הוא איסור מחודש [והוא הטעם שאין לוקין עליו], הרי לא שמענו שגם כלפי איסור זה נאמר הך דינא דהיוצא ממנו נאסר. [אלא שמדיוק הגר"א מלשון הספרי משמע שבהמה שינקה מטמאה אסורה, מזה נראה שאף יוצא מן היוצא אסור. ושמא סבר הגר"א כהתוס' דהיוצא נידון כאיסור-האב].

אלא שלכאורה יסודו נסתר מגמרא ערוכה בתמורה שם, שאפרוח היוצא מביצת טריפה מותר מטעמא דלכי גביל מסרח. ומשמע שבלאו האי טעמא דהביצה מסרחת היה לנו לאוסרו - והלא הביצה אסורה משום 'יוצא' נמצא שהאפרוח יוצא מן היוצא. אכן דבריו עשירים במקום אחר, שביאר (בספרו חלקו של יוסף מאכ"א ד,ה) כוונת הגמרא באופן מחודש, דלעולם עיקר הטעם שהאפרוח מותר הוא מהאי טעמא גופא דיוצא מן היוצא, אלא שהיה מקום לדון את האפרוח כגוף הביצה עצמה שהרי היה הוא עצמו חלק ממנה - על זה קאמר הגמ' שאין האפרוח נידון כגוף הביצה כיון שהיא מסרחת ונעשית כעפרא קודם שהוא מתגבל.

והנה כל זה אמור כשאנו דנים על בשר הפרה עצמו, בזה אין לאסור אלא אם נתפטמה כל ימיה באיסורין, אבל אם אכלה גם דברים המותרים מותרת. ואולם לענין החלב עצמו, י"ל שאף אם אכלה דברים אסורים רק מעת לעת, החלב הבא ממזון זה ייחשב כיוצא מן האיסור [כן מבואר מדברי הפוסקים שדנו אודות חלב פרות הניזונות מחמץ בפסח]. וא"כ עתה מובנת שיטת רבנו חננאל לאסור חלב הגויה מדינא, דמיירי מסתמא בניזונת במאכלי איסור, ולעתים קרובות כל אכילותיה באותה מעת לעת שמניקה הם ממאכלות אסורים בלבד, והרי החלב הנוצר ממזון זה נידון כדבר היוצא מן האיסור [כשיטת הרמ"א והגר"א בבהמה שנתפטמה מאיסורין].¹⁰ ומה שדחה בעל היחוסית תנאים ואמוראים' מהא דכשרה שינקה מהטרפה דמותרת להדיט - התם שאני שבשרה 'יוצא' מחלב הטרפה שהוא עצמו 'יוצא', לכך שריא, דליכא איסור יוצא מן היוצא, משא"כ כאן שהחלב נוצר מהמאכל האסור, הריהו יוצא מן האיסור.

שהיה בו בעודו בתוך הפרי.² ועל כן גם באיסור הנ"ל אינם נידונים כדבר הנגרם מהאיסור, כי לא בשר הפרי גרם להם אלא הווייתם היתה להם מאז ומעולם, מתחילת הוויית הפרי.

[איסור 'יוצא' בבהמה שנתפטמה מאיסורין, ובחלב הנוצר מאכילת איסור]

השתא ניהדר לעניננו. הנה היינו יכולים לדון ליישב שיטת ר"ח, שחלב הגויה אסור מהתורה משום דבר הבא מן החי [ולא משום מאכלות-איסור שאכלה], וכמו שפירשו האחרונים הסוגיא בבכורות הנ"ל, דליכא מידי דבא מן החי ומותר. ויסבור הר"ח כדעת הריטב"א (בכתובות ס) שיש בבשר אדם איסור אבר מן החי, וסובר - מכח ההוכחות מהגמ' ביבמות קיד ומהתוספתא הנ"ל - שכך קיבלו חז"ל דרק בישראל התיירה תורה דם מהלכי שנים כדילפינן מ'הוא' - הוא טמא ואין חלב מהלכי שנים טמא, אבל בגויה אסור מדינא דיוצא מן החי. אכן זהו דוחק דמהיכי תיתי לחלק בין חלב ישראלית לגויה.

ע"כ כן נראה לבאר דברי הר"ח באופן אחר, וכהנחת הגר"ש גנצפריד שטעמו הוא משום מאכלות-איסור שאכלה הגויה. ובהקדם דברי הרמ"א (יו"ד ס,א): בהמה שנתפטמה כל ימיה רק בדברים אסורים - אסורה באכילה. ומקורו בתוס' בתמורה (לא). והנה הש"ך הביא דעת המרדכי להתיר, וצדד שאף התוס' לא נסתפקו לאסור אלא בשאכלה כרשיני עבודה זרה האסורים בהנאה שבזה שפיר יש מקום לאסור כאשר דבר הנגרם מאיסורי הנאה, אבל כשאכלה איסורי אכילה המותרים בהנאה - מותרת, דהא באיסורי אכילה ליכא דינא ד'נגרם'. ואולם הגר"א הסכים עם הרמ"א לאסור, והביא מקור לדבר מהספרי (ראה), דמשמע דוקא היונקת מן הטהורה ומן הטמאה מותרת, אבל לא ביונקת מן הטמאה לבד שכל גידולה מדבר האסור. וכן ציין הגר"ד פארדו (בספרי דבי רב שם) שמדברי הספרי ראייה לפסק הרמ"א.

ולכאורה הדברים תמוהים, הלא מבואר בסוגיא שם שבהמה כשרה היונקת מן הטרפה משחרית לשחרית - פסולה למזבח ומשמע דכשרה להדיט, ומאי שנא מבהמה שנתפטמה מאיסורין שאסורה להדיט. והגר"א חילק דהתם מיירי שאכלה גם מאכלות מותרים אלא שעיקר חיותה מהטרפה, והרמ"א שאסר מיירי בנתפטמה ממאכלות איסור בלבד.

[יוצא מן היוצא]

ואולם הגר"י זוסמאנוויץ (בקונטרס זרע חיים הנדפס בסו"ס זרע יצחק) תירץ הקושיא באופן אחר, על פי מה שחידש שאין איסור 'יוצא' ביוצא מן היוצא, דכיון דלהרמב"ם אין מלקות ביוצא א"כ הוא נידון כאיסור עשה והרי לשיטת הרמב"ם ליכא איסור ביוצא מאיסורי עשה. על פי זה ביאר שטעמו של הרמ"א שאסר

יג לפי"ו יצא דבר חדש, דחלב ולד טרפה (משני צדדים, או אף מצד אחד למ"ד וזו"ג אסור) - מותר. וכן יצא לפי"ו שמוותר לשתות חלב של בהמה זו שנתפטמה באיסורין. ועיקר הדבר שבשר שנתגדל ממאכלות איסור ייחשב 'יוצא' הוא דבר מחודש, שהרי אינו יוצא באופן ישיר אלא על ידי תהליכי עיכול, והלא הוורע איסורי אכילה אין הגידולים נאסרים כמוש"כ התוס' בע"ז מט. [ולכאורה נראה דאיסור זה שכתב הרמ"א בבהמה שנתפטמה - מדרבנן. תדע דאל"כ דיגי הים הניזונים מדגים אחרים, מאן מפסי דלא נתגדלו ממינים טמאים לבדם והו"ל לחוש משום ספקא דאורייתא].

יד ולפי"ו התוס' בתמורה אולו לשיטתייהו במה שנקטו שהיונקת מהטרפה אסורה. והרמב"ם השמיט כל הך דינא דכשרה שינקה מהטרפה וכומוש"כ בפיה"מ שאין הלכה כמותו - י"ל דאזיל לשיטתיה בגדר 'יוצא' שהוא איסור מחודש ואין יוצא ליוצא.

טו לפי"ו יצא לכאורה שלדעת ר"ח גם בהמה שאכלה מאכלות אסורים חלבה יאסר מעת לעת.

יב נראה שאף אם נאמר דאין המשקין נחשבים 'יוצא' כיון שמציאותם היתה קיימת מעיקרא, מ"מ קושיית התוס' אינה מיושבת, כי נקטו התוס' דודאי בעוד המשקין בתוך הפרי אסורים הם כפרי עצמו ורק כשיצאו חשיבי זיעה [וצ"ע אם מצד המיץ מתוך הפרי, שמא ילקה כי פעולת אכילתו היתה בפרי ולא ביועיה], דאל"כ מדוע הפרי אסור בנתינת טעם, הלא הטעם בא גם מהמיץ שבתוכו שהוא התר, והיה לנו לשער רק בחלק הטעם הנפלט מהבשר [ע"ע ע"ז עג בתערובת מין מבינו ובשאינו מין] - אלא ודאי המיץ עצמו אסור כשהוא נתון בפרי. [וע' חו"ד קה סק"ב במש"כ ב'ישוב קושיית התוס', דאין אומרים טעם כעיקר דאורייתא אלא בהנך איסורים דנדרבו משקים היוצאים מהם להיות כמותו, וע"ע בעמודי אור בסופו].

'יוצא מן הטמא' וכלפי איסור זה אין אמור התר שחיטה. (ד)

ג) נראה שאיסור 'יוצא' נתחדש בישראל ולא בבני נח. ולכן הם מותרים בדברים היוצאים מן החי כגון חלב וביצים, ואין צריך קרא להתיר כמו בישראל. (ד)

ה) איסור 'יוצא' שייך רק בדברים המתהווים ויוצאים מהאיסור, אבל לא באיסור עצמו שנשתנה, אותו יש מקום להתירו [כדעת רבנו יונה] משום 'איסור שנשתנה פקע איסורו'.

איסור יוצא, לדעת הסוברים שאיסור חדש הוא ולא שם אביו עליו, אינו זקוק לתנאי האיסור עצמו (עפ"י הגרא"ו והחזו"א).

ה'ר'בך, אעפ"י שדם שבישלו מותר מהתורה מפני שאינו ראוי לכפר על המזבח, חלב בהמה המתהוה מן הדם היה נאסר [לולא גזרת הכתוב להתירו], כי החלב 'יוצא' מן האיסור, וביוצא אין צורך בתנאי האיסור-המקור. משא"כ הדם שנשתנה בבישול אין לאוסרו מטעם 'יוצא' כי הוא הדם עצמו.

זכ"ן טרפה שהבריאה יש מתירים אותה באכילה, ואילו ולד היוצא מן הטרפה אסור אעפ"י שהוא בריא. (ה)

ח) לדעת רוב הראשונים, מי פירות אינם בגדר 'יוצא' ועל כן אינם אסורים באיסור הפרי [מלבד בזיתים וענבים, שלמדנו מביכורים שהמשקה היוצא נידון כפרי]. וטעם הדבר (כמוש"כ בקהלות יעקב) מפני שהמיץ לא נתהוה מן האיסור אלא בהויתו. הוא עומד מעיקרו בתוך הפרי.

מטעם זה אין לאסור מי פירות משום 'טעם כעיקר', שהרי המיץ לא קיבל טעם מהבשר מעולם אלא טעם עצמי הוא שלו, והרי הוא נידון כזיעה בעלמא. וכן משקים היוצאים מאיסורי הנאה אינם בגדר דבר הנגרם מאיסורי הנאה שאסור מהתורה, מאחר ואינם נגרמים מהאיסור אלא שהיו עמו בתוך הפרי ואחר כך נפרדו. (ו)

עיקרי דברים

א) לדעת רבנו חננאל, אסור מן הדין לינק מן הנכרית אם לא במקום סכנה. ונראה שטעמו הוא משום שהחלב הנוצר ממאכלות אסורים שאוכלת, נידון כדבר היוצא מן הטמא.

ב) כב"א זו יש ללמוד מדברי הרמ"א שבהמה שנתפטמה כל ימיה מאיסור - בשרה אסור באכילה. והכי נמי החלב הנוצר ממזון של איסור. (א ז)

ב) נראה (עפ"י הגר"ח והגרא"ו) שנחלקו הראשונים בגדר איסור יוצא מן הטמא, האם הוא איסור-כללי חדש משום 'יוצא מן האיסור', או איסורו הוא האיסור הפרטי של המקור ממנו יצא; לדעת הרמב"ם הוא חלות איסור חדש ולכך אין לוקים עליו, וגם לא נתחדש איסור יוצא אלא באיסורי לאוין. ואילו לדעת התוס' היוצא אסור באיסור המקור הלכך דינו כדין אביו ויש בו מלקות, ואין בו חילוק בין איסורי לאו לאיסורי עשה. (ב)

ג) לפי שיטת הרמב"ם שהיוצא הוא איסור חדש, נראה שה'עשה' המחייב בדיקת סימנים המבדילים בין המינים הטמאים לטהורים, אינו אמור כלפי היוצא. ובזה תתפרש סוגית הגמרא (בע"ז לט): שבדיקת ציר הדג קלה מבדיקת הדג עצמו, הגם ששניהם אסורים מדאורייתא - כי לענין איסור הציר די בבדיקה המסתמכת על 'רוב', משא"כ לבדיקת הטמא צריך ודאות ולא סגי ברוב כמו שצדד הריב"ש. (ג)

עוד נראה לפי שיטה זו, שהיוצא מן היוצא מותר [כפי שביאר הגר"י זוסמאנוויץ בישוב דברי הרמ"א], שהואיל והוא איסור חדש ואין בו מלקות - אין לאסור את היוצא ממנו, כשם שאין לאסור את היוצא מאיסור עשה. (ז)

זכ"ן מובנת לשיטה זו דעת הראשונים שאילו ביצת עוף היתה אסורה משום 'יוצא מן החי', היה האפרוח היוצא ממנה גם הוא אסור ולא היתה מועילה לו שחיטה - מפני שנאסר מחמת דין

